

Rak ima dva izhoda. Gre lahko tja in stori zase še marsikaj, preden se vda; stopi pa lahko tudi k telefonu — besedo senzalu, da mu ta trenutek kupi Moranove delnice, ki so naprôdaj —

Moran (plane): Niso naprôdaj! Vrnite mi moje, to je nasilje, to je rop...

Rak: Počasi, gospod! — Prepozno je. — Previdnost mi je narekovala, da sem usodo papirjev zvezal z borzo. In v tem momentu so mogoče že moji, da, kupljeni za pošteno, z Vami dogovorjeno ceno. — V tem momentu se Vam ni treba več bati one armade za zidom, ž njo imam opraviti le jaz, edini jaz. (Se zravna.) Gospoda, stvar je pojasnjena, vse breme je na meni (s pogledom v ozadje), če hočete mir, izvolite v paviljon, kajti — prihajajo. (Iz fabrike se pliva množica proti gostilni.)

Lija (ob očetu, ki se bori za sapo): Gospod sodnik, vi poznate pravico: Povejte, ali se je tu zgodila nepoštenost?

Moran (pretrgano): Rop — preprečim (pokonci), kje je telefon?

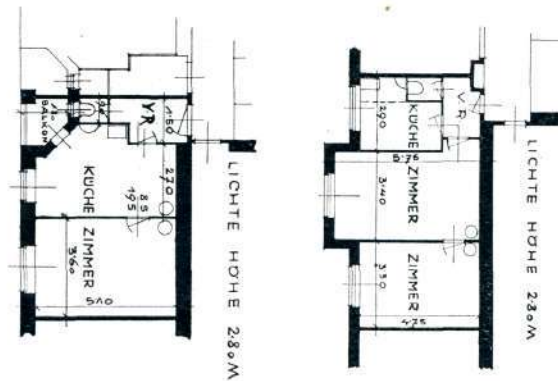
Rak: Tam notri (kaže v paviljon); ali ono o ropu, ta beseda, javno izrečena...

Vojka (odpre vrata v paviljon): Naglo, gospoda, so že tu! (Na vrt so prišle prve gručice delavcev s klici: Proč z Rakom, doli, škarje, delo nam dajte, dajte nam kruha, živijo Plevnar! — Gospoda se umakne v paviljon. — Vrt se napolni z delavci, ki razvneli govorijo glasno in vsevprek. Eden zadnjih pride Plevnar; z nasmehom na licu se ustavi sredi vrta.)

8. prizor:

Plevnar, delavec

Plevnar (ko ga delavci opazijo, se čujejo klici: Vse naj pove! Nismo slišali! — Naj se razkrije, naj govori! Živijo naš vodnik! — Vmes tudi žvižgi. — Plevnar stopi na stopnico pri verandi in gleda v delavce. Dvigne roko, na kar nastane mir): Delavci! — Tam ni bilo časa, da vam vse razložim, bili so, ki so me prevpili. Oni, ki hočejo, naj zvedo. — Pred vami stoji dolžnik, da poravnava svoj dolg — (Iz ozadja: Z besedami! — Spredaj: Mir! Pustite ga, da govori!) Gledam vas in vaši upadli obrazi me obtožujejo. Tri tedne ste vzdržali, priklenjeni na moje nasvete, hranjeni od upa na zmago. (Klici: Četrty teden si nas izdal! — Drugi klici: Mir! Naj govori, zaupamo!) Četrty teden pa se je tik pred zmago pojavilo nekaj, na kar nisem bil pripravljen: Približal sem se nasprotniku, da vidim, kako dolgo še — in tu me je obšel strah. Rečem vam, da se je zvijal pred menoj oslavljen, pol mrtev — in iz okrvavljenih oči je sijala blazna resnica: Še nekaj dni boja, pa ne bo več kruha, ne zanj, ne za vas. Tako je. Dolgi boj je sovražniku odtujil vse zaveznike — še nekaj dni in mi bi zmagali, a plen bi bil — pogorišče. Da jasno povem: Fabrika je v štrajku, ki mu ni bilo videti konca in rezultatov, dan za dnem izgubljala naročnike, ki so se naveličani obrnili drugam. Posledice so bile na dlani: V nekaj dneh bi mogla sprejeti komaj še četrtno prejš-

Dunajski stanovanjski tipi

njih delavcev — a tri četrtnine, tisoč ljudi, s čim té nasititi? — Kot nor sem bežal pred to prikaznijo, se obotavljal, mislil, ugibal, ni bilo izhoda. Tako sem sedel in vam napisal: Pojdite na delo! (Klici: Na delo, na delo!) — Iz ozadja: Proč z Judežem, doli, izdajavec!) To je bilo prvo. — Radoveden, kako bo nasprotnik sprejel ponujeno roko, sem sinoči stopil drugič predenj: Kaj nam daš za to, da smo te rešili? — Že je bil od veselja, nenadnega veselja pri volji, da primakne, kar se oglasi njegov zoprni tovariš, pa ga šunta: Ne daj jim ničesar! — Prigovarjam, apeliram, svetujem — zastonj. Grdoba se je napihnila od samogoltnosti, nevoščljivosti, novih moči — in pokazala stare zobé. Pa sem si rekel: Izženimo iz nje še tega hudiča — da bo zopet človeku podobna. Odtod moja beseda, ki ste jo maloprej z odobravanjem (klic: Nikoli! — Drugi: Ven z onimi, ki drugače mislijo, ven z zgagarji! — Prerivanje v ozadju) sprejeli. Na delo gremo, ali prej mora iz fabrike tisti, ki pije kri njej in nam, odleti naj na smetišče... (Klici: Doli, Rak! Proč z rabljem! — Spet drugi: Na gnoj ž njim, ven s Plevnarjem!) To je vse. Eno popoldne smo jim dali časa, da premislijo in sklenejo. Če odklonijo, slabo za nas: Pojutrišnjem poginemo! A slabše zanje: Jutri jih je konec! (Klici: Tako je! Dobro nas vodi! Za njim do zmage! — Iz ozadja: V smrt nas vodi, slišali ste, v smrt! Doli, Plevnar!) Zda sodite in obsodite. Tu sem in tega mesta ne zapustim, dokler... (Vrišč v ozadju. Nekateri začenjajo, grozeč, odhajati v ozadju na desno.) Je pa stvar, ki mi skrbi in žalost zadaja. Ko bi tega, le ko bi tega ne bilo! Le eno, le eno mi pojasnite! Kje je oni, moj najzvestejši, kje je Tilen Ručigaj? — Ako si navzoč, Tilen, stopi bliže! — Če te ni, pošlji zastopnika, da mi dá glas o tebi, kajti tvoj molk me duši. (Gleda po delavcih. V ospredju tiho, v ozadju mrmranje, vmes edini klic: Ručigaj pozdravlja! — V ozadju krohot. Plevnar stopi v sredo med delavce, ki mu viharno kličejo: Naš je, živijo Plevnar, vodi nas! — Spet drugi: Kje je kruh, kje denar, kje zaslužek, proč z izdajavci! — Plevnar vpije): Še enkrat me ubogajte in domov pojdite, k ženam, k otrokom! Povejte jim, povejte jim, da jim Plevnar dá jutri, že jutri kruha in vsega. Domov, pravim, mirno in pametno! (Klici: